

Ростислав Козюренко
Інститут права імені князя Володимира Великого МАУП,
здобувач кафедри адміністративного права
kab330inpp@gmail.com

КОМПЕТЕНЦІЯ – ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

© Козюренко Р., 2017

Досліджено поняття та зміст компетенції, яка є основним елементом правового статусу суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції та під час побудови соціальної правової держави в Україні є одним із визначальних суспільно значущих понять, що впливає на модернізацію, підвищення ефективності здійснення правосуддя у державі, створення реальних передумов для всебічного і повного судового захисту прав та законних інтересів особи.

Ключові слова: компетенція; правовий статус; суб'єкт адміністративно-деліктної юрисдикції; правосуддя; захист прав людини.

Ростислав Козюренко

КОМПЕТЕНЦИЯ – ОСНОВНОЙ ЭЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСА СУБЪЕКТА АДМИНИСТРАТИВНО-ДЕЛИКТНОЙ ЮРИСДИКЦИИ

Статья посвящена исследованию понятия и содержания компетенции, которая является основным элементом правового статуса субъекта административно-деликтной юрисдикции и в процессе построения социального правового государства в Украине выступает одним из основных общественно значимых понятий, которое влияет на модернизацию, повышение эффективности правосудия в государстве, создание реальных предпосылок для всесторонней и полной судебной защиты прав и законных интересов личности.

Ключевые слова: компетенция; правовой статус; субъект административно-деликтной юрисдикции; правосудие; защита прав человека.

Rostyslav Kozyurenko
Instytut prava imeni knyazya Volodymyra Velykoho MAUP,
Department of Administrative Law

JURISDICTION – BASIC ELEMENT LEGAL STATUS SUBJECT OF ADMINISTRATIVE JURISDICTION TORT

The article investigates the concept and content of competence, which is the primary subject of the legal status of administrative tort jurisdiction in the process of building a social rule of law in Ukraine is one of the main socially important concepts that affect the modernization, efficiency of justice in the state, creating real conditions for full and complete judicial protection of rights and legal interests of individuals.

Key words: competence; legal status; an administrative tort jurisdiction; justice; human rights.

Постановка проблеми. У світлі сучасних державотворчих та правотворчих процесів в Україні, зорієнтованих на практичну реалізацію положень Конституції щодо: побудови демократичної, соціальної, незалежної, правової держави; визнання особи найвищою соціальною цінністю; реформування організаційно-правової структури та функціонального призначення публічних органів; запровадження моделі партнерських відносин особи та органів держави – особливого значення набувають питання правової регламентації змісту та структури адміністративного процесу. Його складний системний характер зумовлений значним обсягом предметної регламентації, яка охоплює найрізноманітніші сфери діяльності публічної адміністрації та численні категорії індивідуальних справ. Особливого значення у цьому контексті набуває питання компетенції як основного елемента правового статусу суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції, адже від того, наскільки динамічно вирішуватиметься проблема ланок системи адміністративного процесу, залежатиме вся кодифікаційна діяльність у царині адміністративно-процесуального права, а також ефективне функціонування усієї системи державної влади на благо людини, суспільства та держави загалом.

Аналіз дослідження проблеми. Різноманітні аспекти означеної проблеми досліджували у своїх працях такі вчені-адміністративісти, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, І. Л. Бородін, Є. В. Додін, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Н. Р. Нижник, О. І. Остапенко, С. В. Петков, М. М. Тищенко та інші.

Мета цієї статті полягає у дослідженні компетенції як основного елемента правового статусу суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції та з'ясуванні її сутності у процесі демократизації суспільства та захисту прав людини.

Виклад основного матеріалу. Одними з основоположних напрямів Концепції адміністративної реформи є оновлення інституту державного управління та вирішення проблем адміністративно-юрисдикційної діяльності державних органів та судової гілки влади. Це значною мірою зумовлено тим, що вказані органи функціонують у різних сферах суспільного життя, а громадяни практично щодня звертаються до них задля вирішення широкого кола питань, пов'язаних із реалізацією своїх прав. На адміністративний процес покладається важливе завдання регулювання поведінки учасників правовідносин, визначення їхнього статусу на конкретних стадіях адміністративного провадження.

Стан законодавства України про адміністративну відповідальність, особливо процесуальних норм, які встановлюють порядок притягнення винної особи до відповідальності, на жаль, суперечливий і недосконалий. Необхідність вирішення цих проблем визріла вже давно, однак без достатньо обґрунтованих наукових розробок в окресленій сфері змінити якість вітчизняного законодавства неможливо.

Упродовж останніх років в Україні роблять істотні кроки для декриміналізації протиправних діянь, зокрема, починаючи з 2005 р. до сьогодні з КК України вилучено і внесено до КУпАП понад 20 складів протиправних діянь, що посягають на власність, довкілля, господарську діяльність, у сфері виборчих, трудових на інших особистих прав громадян.

Усе це ставить на порядок денний юридичної науки необхідність удосконалення інституту адміністративної відповідальності, зокрема:

- підвищення вимог до процесуального порядку розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення (адміністративно-деліктного процесу), який, попри постійні внесення змін і доповнень до КУпАП, ґрунтується на нормах радянського законодавства 80-х років минулого століття;

- чіткого процесуального закріплення статусу суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції, підвищення ефективності їхньої діяльності з огляду на дотримання прав і свобод громадян у разі притягнення останніх до адміністративної відповідальності.

Правовий статус суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції є складною правовою конструкцією. Для дослідження аналізованої проблеми вихідним є поняття адміністративної юрисдикції, що визначає функції та компетенцію її суб'єктів, які її реалізують, межі їхніх повноважень. До адміністративної юрисдикції слід відносити тільки діяльність з розгляду, вирішення справ про адміністративні правопорушення (В. Б. Авер'янов, С. В. Додін, В. К. Колпаков, О. І. Остапенко та ін.). Будучи за природою правозастосовною, правоохоронною діяльністю, адміністративна юрисдикція має свій предмет, зміст, суб'єкти юрисдикції, процесуальні форми, юрисдикційні акти.

З урахуванням цих критеріїв до характерних ознак адміністративної юрисдикції належать такі:

– предметом адміністративної юрисдикції є справа про адміністративне правопорушення, тобто сукупність передбачених документів та інших доказів, що закріплюють обставини вчинення адміністративного правопорушення;

– основним змістом адміністративної юрисдикції є розгляд і вирішення справи про адміністративне правопорушення, в ході якого застосовують матеріально-правові, процесуальні та компетенційні норми адміністративно-деліктного законодавства; суб'єктами адміністративної юрисдикції є судді, органи, посадові особи, які уповноважені розглядати і вирішувати справи про адміністративні правопорушення і мають необхідні повноваження для цього;

– основними процесуальними формами здійснення адміністративної юрисдикції є звичайне (повне) і спрощене провадження у справах про адміністративні правопорушення, врегульовані законом;

– рішення у справі про адміністративне правопорушення приймається у формі постанови, володіє особливою правовою силою, породжує (розвиває) адміністративно-деліктні правовідносини.

Розглядаючи питання про те, що становить статус суб'єкта адміністративної юрисдикції, доцільно звернутися до досліджень у галузі загальної теорії права та науки адміністративного права. Під правовим статусом суб'єкта розуміють його правовий стан, що характеризується комплексом юридичних прав та обов'язків (В. Б. Авер'янов, О. Ф. Скакун, М. М. Тищенко, Ц. А. Ямпольська) [1–3], однак нерідко плутають поняття “правовий статус” і “правове положення” (І. Б. Пробко) [4, с. 167].

Одні вчені-теоретики (С. В. Назаренко, Л. В. Осовський) визнають, що правовий статус асоціюється зі стабільним правовим станом суб'єкта, тому до нього зараховують передусім загальні (конституційні) права та обов'язки [5, с. 36; 6, с. 518].

Інші автори йдуть далі, виділяючи різні види правового статусу особи: загальний і спеціальний правові статуси (Н. М. Пархоменко, Ю. С. Шемшученко) [7, с. 44]. Аналогічну позицію стосовно різних видів суб'єктів адміністративного права займають і вчені-адміністративісти (В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк та ін.).

М. М. Тищенко справедливо підкреслює, що, говорячи про загальний статус громадянина, доцільно уявляти абстрактного суб'єкта певного роду, а розглядаючи спеціальний статус, – абстрактного суб'єкта певного виду [8]. Тому, на нашу думку, видається нелогічною пропозиція низки авторів про виділення індивідуального правового статусу конкретної особистості, що відображено у російській науковій літературі. На наш погляд, у цьому випадку мова повинна вестися про іншу юридичну категорію – правове становище реальної фізичної особи. Такої думки дотримуються В. К. Колпаков, С. В. Ківалов, О. І. Остапенко [9, с. 265; 10, с. 220; 11, с. 160].

Конкретну особу (реального учасника правовідносин) слід розглядати як носія загального та спеціального правових статусів, зумовлених тими соціальними позиціями, які займає ця особа. Природно, його правове становище постійно змінюється, оскільки реальна особа вступає в різні правовідносини.

Отже, статус суб'єкта адміністративної юрисдикції становить його правовий стан, що характеризується сукупністю юридичних прав і обов'язків з розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення.

Доцільно погодитися з думками О. І. Остапенка, що статус суб'єкта адміністративної юрисдикції поділяється на загальний статус суб'єкта адміністративної юрисдикції (охоплює універсальні права й обов'язки з розгляду і вирішення справ) і спеціальний статус суб'єкта адміністративної юрисдикції (охоплює специфічні права та обов'язки, притаманні саме цьому суб'єкту, які характеризують його місце в системі суб'єктів адміністративної юрисдикції) [11, с. 164].

Статус суб'єкта адміністративної юрисдикції відрізняється від правового становища персональної індивідуалізованої особи або складу колегіального органу, який безпосередньо здійснює правозастосовну діяльність, пов'язану із реалізацією спеціального статусу відповідного суб'єкта.

Натомість, для повного і всебічного розкриття змісту правового статусу суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції доцільно виділити його складові – елементи. Аналіз позицій, що існують у науковій літературі стосовно цього питання, дає підстави стверджувати, що елементи правового статусу суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції зводяться до таких: 1) мети, завдань, функцій органу; 2) компетенції; 3) організаційного блока елементів; 4) відповідальності [12, с. 76; 13, с. 85; 14, с. 39].

Отже, можна визначити, що *правовий статус суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції* – це сукупність урегульованих нормами адміністративно-деліктного законодавства правових можливостей суб'єктів владних повноважень мати права, обов'язки та брати на себе відповідальність, зумовлені виконанням завдань і функцій щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності та застосування адміністративних стягнень за вчинення останніми адміністративних правопорушень (деліктів).

Найскладнішим елементом правового статусу серед названих є компетенція. Автори дотримуються різних думок щодо тлумачення цього поняття та розкриття його змісту, і всі ці погляди мають право на існування. Та все ж необхідно висловити свою думку щодо логічної побудови правової термінології з огляду на предмет нашого дослідження.

Компетенція (від лат. *competere* – досягати, бути відповідним, підходити; англ. *competence*) – сукупність встановлених нормативно-правовими актами завдань, функцій, прав та обов'язків (повноважень) державних органів, посадових осіб, громадських організацій, комерційних та некомерційних організацій [15, с. 457]; коло повноважень якогось органу чи посадової особи [16, с. 369].

За образним висловлюванням Ю. О. Тихомирова, компетенція – це “ключове поняття публічного права, вісь політичної боротьби, ядро конституційних і управлінських відносин” [17, с. 3].

На думку представників теорії держави і права, компетенція державного органу – це закріплена законом (або іншим нормативним актом) сукупність його владних повноважень (прав і обов'язків), юридичної відповідальності й предмета відання; компетенція державних органів є спеціальною і не є рівною для всіх органів держави [18].

У “Новому тлумачному словнику української мови” слово “компетенція” трактується як “добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи” [19, с. 874]. Аналогічно до цього термін “компетенція” тлумачить Великий тлумачний словник сучасної української мови [20, с. 560].

Висновки. Отже, у наведених тлумаченнях компетенції спільною є їхня змістова основа: знання, які повинна мати особа; коло питань, в яких особа повинна бути обізнана; досвід, необхідний для успішного виконання роботи відповідно до установлених прав, законів, статуту. Знання, коло питань, досвід подано як узагальнені поняття, що не стосуються конкретної особи, які не є її особистісною характеристикою. У наведених тлумаченнях явно відображено когнітивний (знання) і регулятивний (повноваження, закон, статут) аспекти цього поняття.

З огляду на викладене вище, можемо зауважити, що під компетенцією суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції слід розуміти законодавчо визначене коло повноважень відповідних суб'єктів, спрямованих на виконання діяльності, пов'язаної з вирішенням питання притягнення до адміністративної відповідальності за наявності факту вчинення адміністративного проступку.

1. Заяць А. П. Суб'єкт права / А. П. Заяць // Юридична енциклопедія. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького: [у 6 т.] / голов. редкол.: Шемшученко Ю. С. (голова) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5. – С. 680. 2. Брэбан Г. Французское административное право: пер. с фр. / Г. Брэбан; под ред. и с вступ. сл. С. В. Хоботова. – М.: Прогресс, 1988. – 488 с. 3. Бержель Ж. Л. Общая теория права: пер. с фр. / Ж. Л. Бержель; под общ. ред. В. И. Даниленко. – М.: Нота Вепе, 2000. – 576 с. 4. Пробко І. Б. Провадження у справах про порушення законодавства з фінансових питань: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Ілля Борисович Пробко. – Львів: Льв. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 258 с. 5. Назаренко Є. В. Суб'єкт права / Є. В. Назаренко // Українська радянська енциклопедія. Головна редакція української радянської енциклопедії: [у 12 т.] / голов. редкол.: Бажан М. П. (голова) [та ін.]. – [2-ге вид.]. – К.: УРЕ, 1984. – Т. 11. – С. 36. 6. Оссоський В. Л. Статус (від лат. *statutum* – постанова, визначення) / В. Л. Оссоський // Українська радянська енциклопедія. Головна редакція української радянської енциклопедії: [у 12 т.] / голов. редкол.: Бажан М. П. (голова) [та ін.]. – [2-ге вид.]. – К.: УРЕ, 1983. – Т. 10. – С. 518. 7. Шемшученко Ю. С. Правовий статус / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Пархоменко // Юридична енциклопедія. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького: [у 6 т.] / голов. редкол.: Шемшученко Ю. С. (голова) [та ін.]. – К.: Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5. – С. 44. 8. Тищенко Н. М. Адміністративно-процесуальний статус громадянина України: проблеми теорії і пути совершенствования / Н. М. Тищенко. – Х.: Право, 1998. – 268 с. 9. Колпаков В. К. Адміністративно-правовий феномен / В. К. Колпаков. – К.: Юринком Інтер, 2004. – 528 с. 10. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 896 с. 11. Остапенко О. І. Суб'єкти, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення: навч. посіб. / О. І. Остапенко. – Львів, 2009. – 212 с. 12. Анохіна Л. С. Суб'єкти адміністративної юрисдикції в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Анохіна Людмила Степанівна. – Х., 2001. – 158 с. 13. Гусаров С. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Гусаров Сергій Миколайович. – К., 2009. – 438 с. 14. Якимов А. Ю. Субъекты административной юрисдикции (правовой статус и его реализация): монография: в 3 ч. – Ч. 3: Административно-юрисдикционное производство / А. Ю. Якимов. – М.: ВНИИ МВД России, 1996. – 106 с. 15. Тихомиров М. Ю. Юридическая энциклопедия / М. Ю. Тихомиров, Л. В. Тихомирова; под ред. М. Ю. Тихомирова; [изд. 6-е, дополн. и перераб.]. – М.: Изд. Тихомирова М. Ю., 2009. – 1088 с. 16. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К.: Довіра, 2006. – 789 с. 17. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции / Ю. А. Тихомиров. – М.: Юринформцентр, 2001. – 355 с. 18. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / Ольга Федорівна Скакун ; [пер. з рос.]. – Харків : Консум, 2001. – 656 с. 19. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. – Т. 1 : А–К / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К.: АКОНІТ, 2006. – 926 с. 20. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.

REFERENCES

1. Zayacz` A. P. Sub'yekt prava (The subject right) Kyiv, Ukrainian encyclopedia, 2003. 680 p. Brjeban G. Francuzskoe administrativnoe pravo [French administrative law] Moscow, Progress Publ., 1988. 488 p. 3. Berzhel' Zh. L. Obshhaja teorija prava [General theory of law] Moscow, Note The Vepa Publ., 2000. 576 p. 4. Probko I. B. Provadzhennya u spravax pro porushennya zakonodavstva z finansovy`x pytan` Diss, kand. yury`d. nauk [Proceedings on violation of legislation on financial issues.

Cand. legal. sci. diss.] Lviv, 2008. 258 p. 5. Nazarenko Ye. V. *Sub'yekt prava (The subject right)* Kiev, YRE Publ., 1984. p. 36. 6. Ossovs'kyj V. L. *Status (Status)* Kiev, YRE Publ., 1983. p. 518. 7. Shemshuchenko Yu. S. *Pravovyj status (Legal status)* Kyiv, Ukrainian encyclopedia Publ., 2003. p. 44. 8. Tishhenko N. M. *Administrativno-procussual'nyj status grazhdanina Ukrainy: problemy teorii i puti sovershenstvovaniya (Administrative and procedural status of a citizen of Ukraine: problems of theory and ways of improvement)* Kharkov, Right Publ., 1998. 268 p. 9. Kolpakov V. K. *Administratyvno-pravovyj fenomen [Administrative and legal phenomenon]* Kiev, Jurincom Inter Publ., 2004. 528 p. 10. Kivalov S. V. *Administratyvne pravo Ukrayiny [Administrative law of Ukraine]* Odessa, Legal literature Publ., 2003. 896 p. 11. Ostapenko O. I. *Sub'yekty, upovnovazheni rozglyadaty sprav pro administratyvni pravoporushennya (The subjects, authorised to consider cases about administrative offences)* Lviv, 2009. 212 p. 12. Anoxina L. S. *Sub'yekty administratyvnoyi yury'sdykciyi v Ukrayini: Diss. kand. yury'd. nauk [Subjects of administrative jurisdiction in Ukraine. Cand. legal. sci. diss.]* Kharkov, 2001. 158 p. 13. Gusarov S. M. *Administratyvno-yury'sdykciyna diyal'nist' organiv vnutrishnix sprav Diss, doct. yury'd. nauk [Administrative and jurisdictional activity of internal Affairs bodies. Dokt. legal. sci. diss.]* Kyiv, 2009. 438 p. 14. Jakimov A. Ju. *Sub'ekty administrativnoj jurisdikcii (pravovoj status i ego realizacija) [Subjects of administrative jurisdiction (the legal status and its implementation)]* Moscow, 1996, 106 p. 15. Tihomirov M. Ju. *Juridicheskaja jenciklopedija [Legal encyclopedia]* Moscow, 2009, 1088 p. 16. O. I. Skopnenko, T. V. *Cy'mbalyuk Suchasnyj slovnyk inshomovny'x sliv: blyz'ko 20 ty's. sliv i slovospoluchen [Modern dictionary of foreign words: about 20 thousand words and phrases]* Kyiv, Trust Publ., 2006. 789 p. 17. Tihomirov Ju. A. *Teorija kompetencii [The theory of competence]* Moscow, Yurinformtsentr Publ., 2001. 355 p. 18. Skakun O. F. *Teoriya derzhavy i prava [Theory of state and law]* Kharkov, Konsum Publ., 2001. 656 p. 19. V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko *Novyj tlumachnyj slovnyk ukrajins'koyi movy [New explanatory dictionary of the Ukrainian language]* Kiev, ACONITE Publ., 2006. 926 p. 20. V.T. Busel *Vely'kyj tlumachnyj slovnyk suchasnoyi ukrajins'koyi movy (z dod. i dopov.) [Big explanatory dictionary of modern Ukrainian language (ADJ. and dopol.)]* Kyiv; Irpin: WTF "Perun" Publ., 2005. 1728 p.

Дата надходження: 17.03.2017 р.